

Олексій М.Ф.

ПОДАТКОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ РЕГІОНУ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Стаття присвячена оцінці проблематики розвитку податкового потенціалу регіону, а також перспектив його розвитку. Метою наукового дослідження є удосконалення пріоритетних напрямів підвищення податкового потенціалу регіонів. Наслідком дослідження стало уточнення концептуальних підходів щодо перспектив розвитку податкової політики з метою підвищення податкових потенціалів регіонів. Розглянуто податковий потенціал Закарпатської області за 2023 рік. Узагальнено пріоритетні напрямки підвищення податкового потенціалу та внесені пропозиції що сприятимуть збільшенню податкових потенціалів регіону.

Ключові слова: податковий потенціал, податкове навантаження, напрями підвищення податкового потенціалу.

Постановка проблеми. Дослідження податкового потенціалу часто зосереджуються на аналізі міжбюджетних відносин, податкових доходів окремих територій та можливостей їх зростання. Це важливий напрямок досліджень, оскільки податкові доходи є одним з основних джерел фінансування бюджету та розвитку держави. Аналіз податкового потенціалу дозволяє удосконалити податкову систему, забезпечити більш ефективне збирання податків і розподіл їх між бюджетами різних рівнів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні аспекти, проблематика та перспективи розвитку податкового потенціалу, зокрема регіону, досліджувалися як зарубіжними, так і вітчизняними науковцями, серед яких: О.Кирилова, Н.Горський, М.Гапонюк, Н.Кашина, Л.Тарангул, С.Каламбет, А.Коломієць, М.Меламед, А.Мельник, Д.Чернік, О.Мірчев, В.Рибак, В.Роцупкіна, Л.Тарангул, І.Таранов, А.Тищенко, В.Федосов, В.Яцюта, а також: П. Ньюмен, А. Лаффер, М. Лоренц, Дж. Сакс, Дж. Стігліц, Дж. Тойнбі, О. Тоффлер та ін.

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає в аналізі та визначенні проблем розвитку податкового потенціалу регіону та встановленні перспектив для його подальшого вдосконалення.

Опис основного матеріалу дослідження. Об'єктивна оцінка податкового потенціалу регіонів у контексті мобілізації податків і зборів до бюджетної системи України сприяє забезпеченню узгодження інтересів усіх рівнів влади з метою фінансового забезпечення та ефективного функціонування органів влади і

місцевого самоврядування. Під впливом відтворювальних процесів розподілу податкових баз між регіонами, зміна потреб регіону в засобах для виконання бюджетних зобов'язань трансформує умови, в яких функціонують бюджетно-податкові відносини. Важливу роль відіграє податковий потенціал, який цілісно розглядається в теперішній час як один з параметрів збалансування бюджетно-податкових відносинах в регіоні.

Вдосконалення механізмів та важелів податкової політики має відбуватися одночасно як в усій національній економіці, так і в межах адміністративно-територіальних одиниць, що може бути зіставлено з мезоекономічним рівнем [1]. Сучасна стратегія вдосконалення фіскальної політики передбачає посилення податкоспроможності регіональних утворень з метою забезпечення високих темпів економічного зростання. Податковий інструментарій розвитку територій може бути визначений як система фіскальних механізмів наповнення бюджету, стимулювання та/або рестрикції, що імплементується з метою фінансового забезпечення розвитку та подолання небажаної економічної дивергенції адміністративно-територіальних утворень (що в перспективі здатна призвести до вкрай негативних наслідків). Цей інструментарій передбачає дотримання низки базисних принципів, зокрема:

1) одночасного посилення рівня фінансової незалежності адміністративно-територіальних одиниць і зростання зацікавленості органів місцевого самоврядування в адмініструванні певних податків і зборів;

2) максимального врахування податкового потенціалу території, забезпечення

неперервності суспільно відтворювального процесу;

3) збалансування соціально-економічного розвитку регіонів, уникнення суспільної конфронтації;

4) дотримання справедливості та недопущення порушень і зловживань щодо застосування фіскальних стимулів та обмежень;

5) неперервності, комплексної адаптивності, стабільності та логічної послідовності застосування. [2]

Податковий потенціал місцевих бюджетів може бути представлений на основі адитивної моделі, тобто арифметичною сумою потенціалів окремих місцевих податків. Таким чином, не видається досяжною задачею розробити універсальну доктрину, що забезпечила б стійке зростання податкового потенціалу адміністративно-територіальної одиниці. Йдеться про комплексний багатокритеріальний підхід, націлений на посилення потенціалу окремих податків і зборів, що можуть бути віднесені до місцевих, а на основі цього – зміцнення податкоспроможності регіону. [2]

З метою підвищення податкового потенціалу, стимулювання ділової активності та покращення бізнес-середовища необхідно здійснити наступні першочергові кроки з удосконалення податкової політики України:

1. Серед багатьох пріоритетів та цілей податкової політики чітко обрати стимулювання ділової активності як основи розбудови конкурентоспроможної економіки, а отже, перспективної фіскальної ефективності та економічного зростання у цілому. Це має бути прописано в концепції та стратегії податкової політики як головний пріоритет. Адже реалізація різновекторних та нечітко сформованих завдань вимагатиме застосування різних економічних інструментів, що в умовах обмеженості фінансових ресурсів може загрожувати недосягненню жодного з пріоритетів економічної політики. Тому для поживлення ділової (інвестиційної, інноваційної, експортної тощо) активності, науково обґрунтованим інструментом є зниження податкового навантаження на прибуток підприємств як джерела інвестиції та розвитку при збереженні ставок податків на споживання. [3]

2. Серйозний вплив на достовірність оцінки чинить і значний обсяг «тіньового» обороту, який, за даними з різних джерел, сягає від 10 до 40% легального обігу в країні. Проблема легалізації «тіньових» коштів є особливо актуальною і потребує окремого обговорення і вирішення. Поки ж «тіньовий» сектор може

розглядатися тільки як перспективний для оподаткування в міру вдосконалення законодавства та посилення контролю за його дотриманням. Експорт податкового тягаря у вигляді прямого і непрямого оподаткування нерезидентів регіону, галузі також впливає на достовірність оцінки податкового потенціалу. [4]

3. Впровадження стимулюючого потенціалу податкової системи у напрямку залучення бізнесу до реалізації пріоритетних цілей соціально-економічного розвитку шляхом обґрунтованого надання різних видів податкових преференцій. Зокрема, це стосується надання податкових пільг для інвестиційної діяльності, яка реалізує пріоритети економічного розвитку (щодо посилення інноваційного та конкурентоспроможного в глобальному масштабі потенціалу країни), примножує інтелектуальний капітал, сприяє створенню нових робочих місць, розв'язує проблеми екології та раціонального використання природних ресурсів, посилює експортні можливості країни, засновує високотехнологічне та імпортозаміщувальне виробництво, вирішує проблему дезінтеграції економічного простору країни за рахунок спрямування капіталу в депресивні регіони. [3]

4. Підвищення податкового потенціалу стимулювання ділової активності на регіональному рівні за рахунок децентралізації податкової системи, в т.ч. шляхом: удосконалення перерозподілу системи оподаткування у напрямку посилення фіскальної потужності регіонів. [3]

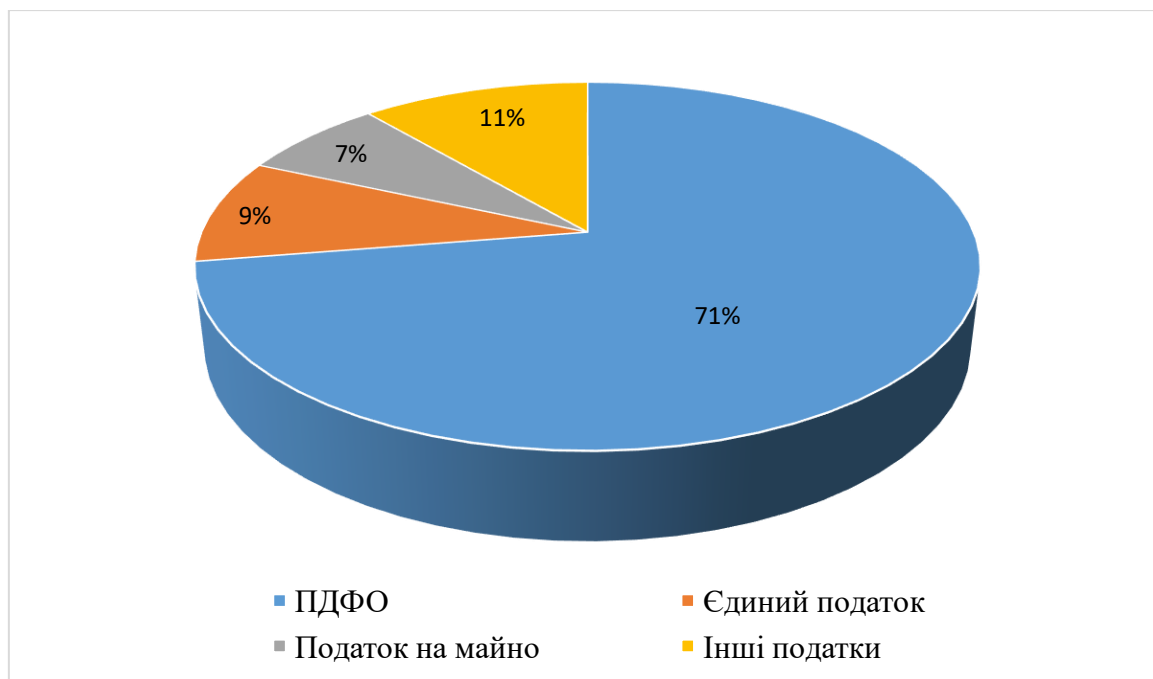
Оптимальний рівень оподаткування доходів населення покликаний максимізувати суспільний добробут шляхом досягнення динамічного балансу між економічною ефективністю і соціальною справедливістю на певному етапі. Тому у країнах, залежно від рівня економічного розвитку та моделі соціального забезпечення, підходи до оподаткування доходів суттєво відрізняються. Прогресивна шкала діє у більшості розвинутих країн, причому співвідношення максимальної і мінімальної ставки податку є статистично значущим. Крім того, функціонують положення щодо дії розгалуженої моделі податкових соціальних пільг, які зменшують загальний оподатковуваний дохід платника. Для країн із трансформаційною економікою розповсюдженим є використання пропорційної шкали оподаткування, що спричинене інституційними факторами розвитку фіскальних взаємовідносин, широкими можливостями уникнення від оподаткування та обсягом одержуваних доходів. Податкове

навантаження поряд із іншими факторами суттєвим чином впливає на попит і пропозицію робочої сили, динаміку показника міжнародної податкової конкуренції.[2]

Упродовж 2023 року податковий потенціал зведеного бюджету Закарпатської області ототожнився податковою спроможністю в основному податку на доходи фізичних осіб. До загального фонду в 2023 році поступило податків і зборів на суму 10 652,1 млн грн, що на 1 583,3

млн грн або на 17,5% більше відповідного показника 2022 року (рис.1.).

Основну частину всіх доходів загального фонду, 71%, становлять надходження з податку на доходи фізичних осіб, а саме – 7 567,6 млн грн, що на 11% більше відповідного показника 2022 року. Також значна частка доходів припадає на єдиний податок (9%) та податок на майно (7%). Надходження від єдиного податку в 2023 році відносно 2022 року зросли на 16%, а податку на майно – на 29% (рис.1.).

Рисунок 1. Надходження доходів Закарпатської області в 2023 році у відсотковому співвідношенні *

* Джерело: складено на основі [5]

Порівняно з 2022 роком, надходження акцизного податку з пального зросли у три рази, оскільки була встановлена нульова ставка акцизу протягом значної частини 2022 року. Також суттєво зросли доходи від збору за місця для паркування транспортних засобів (у 4,2 рази), плати за надання адміністративних послуг (у 2 рази), акцизу з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю підакцизних товарів (на 23%) та податку на прибуток підприємств (на 22%).

Надходження зменшились лише з двох джерел доходів: частина чистого прибутку комунальних підприємств, що вилучається до місцевих бюджетів, зменшилась на 28%, рентна плата за спецвикористання лісових ресурсів – на 2%.

Найбільше зростання бюджетних надходжень відносно попереднього року відбулось у Великолучківській сільській (у 3,1 рази більше),

Кольчинській селищній (у 2,4 рази більше), Оноківській сільській (на 62% більше) та Верхньокоропецькій сільській (на 59% більше) територіальних громад.

Порівняно з 2022 роком зменшились надходження (без трансфертів) лише до 5 бюджетів територіальних громад. Це частково спричинено вилученням з доходів місцевих бюджетів «військового» ПДФО з 1 жовтня 2023 року.[5]

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, проблема розвитку податкового потенціалу полягає в тому, що існуючі податкові системи можуть бути неефективними, несправедливими або неадекватними сучасним умовам. Деякі з основних проблем, які виникають у цьому контексті, включають недостатню ефективність збирання податків, велику кількість податкових уникнень та ухилення, несправедливий розподіл

податкового навантаження між різними категоріями населення та підприємствами, а також складність та непередбачуваність податкового законодавства.

Можна виділити, такі перспективи розвитку податкового потенціалу:

1. Впровадження нових технологій: використання сучасних інформаційних технологій для автоматизації процесів збору та аналізу податків може покращити ефективність та точність збору податків.

2. Спрощення податкового законодавства: уникнення складних та неоднозначних правил може сприяти зменшенню податкових уникнень

та ухилень, а також сприятиме підприємствам та громадянам у зручності виконання податкових зобов'язань.

3. Реформа податкової системи: перегляд структури та рівня податків може допомогти збільшити доходи держави та зробити систему більш справедливою.

Для досягнення цієї мети потрібно комплексно підходити до розробки та впровадженню нових технологій, спрощення податкового законодавства та реформи податкової системи, що може стати об'єктом подальших досліджень.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Chugunov I. Y., Pasichnyi M. D. Fiscal policy for economic development. Науковий вісник Полісся. 2018. № 1 (13). Ч. 1. С. 54–61.
2. Канева Т. В., Рубан М. О. Оцінювання податкового потенціалу адміністративно-територіальної одиниці *Проблеми економіки*. Вип. № 3 (37), 2018. С.191-200
3. Мельник М.І. Напрями підвищення податкового потенціалу стимулювання ділової активності в Україні. *Економіст*. 2011. № 5. С. 28–32.
4. Сітшаєва Л. З. Економічна сутність категорії «податковий потенціал». *Культура народів Причорномор'я*. 2012. № 244. С. 184–188.
5. Надходження загального фонду місцевих бюджетів Закарпатської області за 2023 рік зросли на 17,5%. URL: <https://zakarpattia.net.ua/News/232047-Nadkhodzhennia-zahalnoho-fondu-mistsevykh-byudzhetyv-Zakarpatskoi-oblasti-za-2023-rik-zrosly-na-175>(дата звернення:04.03.2024)

REFERENCES

1. Chugunov I. Y., Pasichnyi M. D.(2018) Fiscal policy for economic development. *Naukovyy visnyk Polissya*. P. 54–61. [in English].
2. Kaneva T.V., Ruban M.O. (2018) Otsinyuvannya podatkovoho potentsialu administratyvno-terytorial'noyiodynytsi [Evaluation of the tax potential of an administrative-territorial unit-] *Problemy ekonomiky*. P. 191-200 [in Ukrainian]
3. Mel'nyk M.I. (2011) Napryamy pidvyshchennya podatkovoho potentsialu stymulyuvannya dilovoyi aktyvnosti v Ukrayini. [Directions of increasing the tax potential of stimulating business activity in Ukraine]. P.28–32. [in Ukrainian]
4. Sitshayeva L. Z. (2012) Ekonomichna sutnist' katehoriyi «podatkovyy potentsial». [Economic essence of the category "tax potential"] P. 184–188. [in Ukrainian]
5. Nadkhodzhennya zahal'noho fondu mistsevykh byudzhetyv Zakarpat's'koyi oblastiza 2023 rik zroslyna 17,5%. [Revenues of the general fund of local budgets in Zakarpattia region increased by 17.5% in 2023]. Retrieved from:<https://zakarpattia.net.ua/News/232047-Nadkhodzhennia-zahalnoho-fondu-mistsevykh-byudzhetyv-Zakarpatskoi-oblasti-za-2023-rik-zrosly-na-175> [in Ukrainian]

Отримано 04.03.2024